

ШЫН

Ниитилел-политиктиг солун
Солун 1925 чылдың август 31-де үнүп эгепээн

№ 139 (16299) 2000 чылдың декабрь 16, суббота Ат салган шагы 17.00 Садар өртөө 3 рубль.

КОНСТИТУЦИЯ ТУРГУЗУУ

ЧААРТЫЛГАНЫҢ ОРУУ-БИЛЕ

КОНСТИТУЦИЯ ДЕП ЧҮЛ? Конституция ол дээрге — күрүнени болгаш ниитилелдин хөй таладыг политика-эрге-хоойлудуг документизи, хөгжүдүдүң оруктарынын болгаш ниитилелде өйү келген айтырылганы шиптирлээринин методтарынын дугайында дугурдунгун хөдөлүшкүнеринин түңнели-дир. Социал-экономикалик болгаш политиктиг чорудуларга база социал системаның анык-бүрү дендеринин шиптиренин хулээп алырнын механизминде ол улуг салдары улам-на чедирит турар.

КОНСТИТУЦИЯ ХӨГ-ЖҮДҮЗДИНИҢ ТӨӨГҮ-ЗҮН каксы-даа болза көөр болза, ол дыка солун. 1917 чылдын Октябрь революциязын соонда тыва чоңун улам ынай салым-чолуң болгаш национал бот-башкартыныгызын, тыва күрүне тургузуун тургузарынын айтырылганын талазы-биле чөвүлдү хуралдары Тывага эрттирилген, оң түңнелинде 1921 чылдын август 14-те Тыванын бүгү кожуунарынын төлээлекчилеринин Бүгү-Тываның Тургузукчу хуралында Хамаарышпа Тыва Арат Республика (моон ынай ТАР) чарлаттыган.

Тургузукчу хурал ТАР-ның чаа Конституциязын хулээп алган, Тыванын чоңунуң национал-хосталгалыг шимчээшкенин чаалап алырынын болгаш республиканын тургустунганын ол божыгылап, тыва национал күрүнениң үндүзүнө кирген салган, а ол ышка оң күрүне эрге-чагырганын дээди болгаш тус чер органнын системанын тодараткан.

Тыванын күрүне-конституциялыг тургузуунун айтырылганын көрүп тура, ТАР-ның дараазында Конституцияларын хулээп алганынын төөгүдүг үе-чалаларын аңгаллап база тодарай болур. 1924 чылдын октябрьда II

Улуг Хуралга ТАР-ның ийги Конституциязын хулээп алган, ол республиканын доктаамал дээди хоойлудулга органы — Биче Хуралды болгаш оң Президиумун тодараткан, мурундагы Конституцияга ол турбаан. ТАР-ның үшкү Конституциязы 1926 чылдын ноябрьда IV Улуг Хуралга хулээп алдынган. Ийги Конституцияда кирген чамдык чүдүлдү аңаа хөгжүлдү дени алган болгаш улам-на ылавылаттынган. 1930 чылдын октябрьда болган VIII Улуг Хурал ТАР-ның дөрткү Конституциязын хулээп алган, республиканың байдалы болгаш оң бүрүн эргелери ында элээн тодаргайлатынган.

ТАР-ның экономиказынын болгаш күрүне тургузуунун хире-шаа-биле хөгжүлдү, социал-экономикалык харьызаларда өскерилгелер оң эрге-хоойлудуг системанын сайзырангандарын база негиз берген. Оң-биле холбаштыр ТАР-ның бешки Конституциязынын төлөвилелин аждаал кылган болгаш бүгү чон чугаалажып көөр кылдыр ону парлаан, ону Улуг Хурал 1941 чылдын июнь 25-те Үндүзүн Хоойлу кылдыр бадылаан. Ол Конституцияны оң мурунда дагыларга-биле деңгээрге, оң элээн сайзырангай, чүге дие оң бирги черинге күрүнениң ниитилел-экономикалык тургузуунун айтырылганы турган. Тыва болза ажык чоннарны (аратарынын, ажылчыларнын болгаш интеллигенциянын) хөгжүлдүң капиталыг эвес орун-биле чорур хамаарышпас күрүнени кылдыр тодаратынган, оң күрүне механизминин үндүзүн — күрүне эрге-чагырганын төлээлдер органы — ХУРАЛДАР. Эрге-чагырганын чер-чер органнын республиканын административ-девискээр хуваалазынга дүүштүр кожуунар болгаш Кызыл хоорай кылдыр тургускан. Кожуунары суурлар бол-

гаш сумулар, а сумулары — арбаннар кылдыр хувааган.

1944 чылдын август 17-де ТАР-ның Биче Хуралынын VII сессиязы “Тыва Арат Республиканы Совет Социалистик Республикалар Эвилелинин составына кирип алыр дугайында” Угулданы хулээп алган болгаш ТАР-ның ССРЭ-нин составына РСФСР-нин автономнуг облазы эргелерин хулээп алыр дугайында дилегин ССРЭ-нин Дээди Советиче кириген. ССРЭ-нин Дээди Советинин Президиуму 1944 чылдын октябрь 11-де Чарлы-биле дилегин хандырган болгаш ТАР-ны РСФСР-нин составына автономнуг область эргелерин кылдыр хулээп алыр РСФСР-нин Дээди Советинге саналдаан. РСФСР-нин Дээди Советинин Президиумунун “Тыва Арат Республиканы Совет Федеративтик Социалистик Республиканын составына хулээп алыр дугайында” 1944 чылдын октябрь 14-те Чарлы-биле республика органнынга дөрт чагыртган автономнуг областың эргелеринге ТАР РСФСР-нин составына хулээп алдынган, 1944 чылдын ноябрь 1-де болган ТАР-ның ажык чоннарын Биче Хуралынын элчег чок XIII сессиязы ону шуут божыктаган.

60 чылдарда экономикалык болгаш культураның хөгжүлдүңүнүн үндүзүнүн тыва нациянын тургустунганын чорудулазы доозулган, оң чорудулазынын үезинде чоңунуң национал бот-медерели сайзыраан. Ол чорудулазын илгерилээшкенинин бирээзи Тыва автономнуг күрүнени тургузарыне областың чурттагы чоңунуң чүткүлү болган, а тыва күрүне тургузуунун улам ынай хөгжүлдү аңаа чүтүлдү үндүзүн болган.

РСФСР-нин Дээди Советинин Президиумунун “Тыва автономнуг областы Тыва Автономнуг Совет Социалистик Республика кылдыр

чаарты тургузар дугайында” 1961 чылдын октябрь 9-та Чарлы-биле Тыва автономнуг областы автономнуг республика кылдыр чаартырга-биле күрүне тургузуунун хевирин сайзырангандар дугайында айтырыгнын шиптирлеттинген ол ССРЭ-нин Дээди Советинин Президиумунун 1961 чылдын октябрь 10-да ындагы аттыг Чарлы-биле ол Чарлык бадькаттынган болгаш ССРЭ-нин 1961 чылдын декабрь 8-те Хоойлузу-биле шуут бадылаттынган.

Тыва АССР-нин катап соңуттурган Дээди Совети 1962 чылдын январь 10-да бирги сессиязына күрүне эрге-чагырганын болгаш күрүне эргелеринин органнын тургускаш, күрүне тургузуунуң дугайында, күрүне эрге-чагырганын органнын болгаш күрүне эргелдеринин дугайында, суд болгаш прокурор органнын тургузар дугайында, Тыва АССР-нин судузын, тугунуң болгаш найысылалынын дугайында түр конституция хоойлудуларын хулээп алган, оларын РСФСР-нин Дээди Совети бадылаан база Тыва АССР-нин Конституциязын хулээп алгыжеге чедир ажылдар кылдыр күштүг болдурган. Тыва АССР-нин түр конституция хоойлудулары Россия Федерациязынын составына тыва күрүнени тургузарыга чүтүлдү ролду ойнаан.

Күрүне болурунда эрге-жөк чүтүлдү болгаш оларын бот-догуннаан күрүне кылдыр үнелээр органы бээр ындагы шынарлар Россия Федерациязынын составында, республикаларда бар бе деп айтырып чагыра тургустунуң келир. Мындагы чүдүлдерин ындагы шынарларга хамаарыштырып болур:

- а) хоойлудулга органын тускайлап чорур;
- б) хоойлудулга талазы-биле бодунуң эрге-хулээлдерин болур чорур;
- в) күүскени эрге-чагыр-

галы, хоойлудулга органын мурунуга хары-салгалы болур чорур;

- г) суд эрге-чагыргасы;
- д) эргелер-башкарлыга бодунуң эрге-хулээлгелери;
- е) сан-хөө хөргөнгилерлиг болуру.

Тываның Конституциязында Россия Федерациязынын Конституциязы-биле карышкартырын чүтүлдү-биле тайылбырларды Россия Федерациязында болгаш республикада нарын ниитилел-политиктиг байдал, Федеративтик Керээ биле Россия Федерациязынын Конституциязынын аразында карышкарты, регионнарда конституция чорудулганын угулап таарыштыр талазы-биле Федералдыг төптүң күженишкенинин кош-каа, жокундагы регионнарды деткинниң кезээнде национал болгаш регионал күрүне политиказын дээштиң эвес чорур-биле, эрге-чагырганын федералдыг болгаш регионал органнын аразында эргелерин болгаш бүрүн эргелерин тодаргай аңгылаар хоойлудулга актыларынын чөгү-биле тайылбырлап болур.

Тыва Республиканың Президентинин “Тыва Республиканың Конституция комиссиязынын дугайында” 2000 чылдын сентябрь 8-те № 752 Чарлы-биле тургускан Комиссия төлөттин-биле ажылдаан. Тываның Конституция тургузуунун бүгү-ле үе-чалаларында, Россия Федерациязынын Конституциязы-биле Тыва Республиканың Конституциязынын аразында карышкартырына анализ бердинген. Дээди Хуралдын, Президентинин болгаш Конституция комиссиязынын деминг ажылынын түңнелинде Тываның Конституциязынын төлөвилелинин чаа эдилгезин аждаал кылдыр дугайында ниити шиптир хулээп алдынган, Тыва Республиканың (1993 чыл) Конституциязында бүгү-ле (Улачызы 2-ги арында).

ПРЕЗИДЕНТИНИҢ АЖЫЛ-АЛБАНЫ “ҮЛЕГЕРЛИГ ДЕП САНАП ЧОРДУМ”

“Ниити чуртталга бажынарның “аарыны” билер мен. Ыгчалаа-даа өске ниити чуртталга бажынарында чорааш, силеринин үлегерлиг деп санап чордум” — деп, Ш. Д. Ооржак Чехов кудумчууанда ажылчын аныяктарның ниити чуртталга бажыныга учуражышканы үезинде чугаалаан.

Ам ында чүү дээр силер: хир-чам, санитар чок байдал, дамдылаан краннар, дат шыпкан хоойлайлар, чурттакчыларнын хирлендирип кааны раковиналар, унитаазтар, өлшүк, чыт-бус, чугайы төктүп турар ханалар, ыт-шымзон... Багай байдалда кижилерин боодаш, кээргей-даа бээр. Ам ында 64, оң шитинде 34 тудугжу өг-бүлө чурттап турар. Журналист кижиге — меңээ 75 өг-бүлө чурттап турар деп база дынаткан, ындагы болганда, кири бижитпей чурттап турарлар бар хире. Ыде тургузушкун мурунда өнөр колдуунда шеврлекчи мергежилди, профтехучилище дооскан уругуларын кирип турган. Ам олар өг-бүлелерин, уругдарыгын аларган, ийи орун салырынга таарыштырган тар өрээлдерде чурттап турар. Ийи өрээлде квартираларда “ас-кежиктилер” ховар.

Эрткен чылдан ук ниити чуртталга бажынын №2 бажын эргелелин балансыныч илчиткен, аңаа косметика септелген кылган, ол чүү чүгө чедер боор, бар-чөгү дөмөй болган. Капитал септеле кылдыр азы шуут эде кылдыр негеттинип келген бажың-дыр.

Президент баштай хоорай тудуунуң, оң кышка белеткелдин дугайын чыгыланга чугаалап берген: хоорайнын кудумчулары чүгээр, телефон номерлери четчир, трансформатор станцияларын кышка белеткээр. Суг чыыр черин ийги ээлээр.

Учуражышканын түңнелинде ажылчын ниити

ниити тудуу дооступ турар, чылыг дамчыдар 4 км магистральды декабрь 24-25-те ажылгалга кириер, газы чогуур үезинде берип турар, теннис ойнаар ийи шөлүдү спорт залын тудуп турар. Чуртталга бажынарнын ажылгалга кириерин ийи катап улгатырарын планнап турар, келер чылын 2 школын ажылгалга кириер, хөй септеле ажылдарын чорудар деп Шериг-оол Дизижикович дынаткан.

Барың-Хемчикке, Улуг-Хемге райкуускомнар даргалап турган, Ак-Довурактың, Шагаан-Арыгнын ниити чуртталга бажынарнын айтырылганын кичээп саялып турар. Ол хоорайларга, оң соонда Кызылга хөй-ниити чуртталга бажынарнын бузуп, көжүрүп турду. Бүдүн чартык чыл дургузда чедип ниити чуртталга бажынарнын бузуп, чок кылган. Ам-даа ындагы бажынар хөй, олар чокта база берге болгай. Байдалы эки, эвээш өг-бүлөлүглерге тааржыр бажынарнын арттырып алырын бодал турар бис. Силернин бажынар база аңаа хамааржыр — деп Ш. Д. Ооржак улам чылаан.

Бажынын чурттакчылары тургустунуп келген байдалды Президентиге чугаалап, дузаламчы дилээр. Чедир туттунмаан 9 каът бажынын бир экинде квартиралары боттары тудуп доозуп алырга, оларын бээр дилээр. Учуржышканын түңнелинде ажылчын ниити

чуртталга бажынын байдалын экижидериге угланган даалгалары хоорай чыгырганын, медицинанын, курттугкомнун, бажын эргелелин удуртукчуларынга Президент берген. Бирээде, хоорай чыгырганы-биле кады тудугжу 34 өг-бүлө чурттаар бажынын дилеп тывар, а ниити чуртталга бажынын аркан өг-бүлелерге 2-3 өрээлди квартиралар кылдыр эде дерип, ажылгалга кириер. Оң түңнелинде база бир ниити чуртталга бажыны кызырлыр. Ийде, Кадык камгалал яамызы ук чуртталга бажынында кижилерге флюорошнчилелдерни организастааш, өкпе ааргы кижилерин илередир. Үште, бажын эргелди ук бажына электри чырыын кириер. Дөртте, ниити чуртталга бажыныга милиция постууну тургузар, кижилерин чөпээр-биле кириер.

Чылыг дүжер-биле капитал септелген эгелээр. Мурундагы “кызыл булуну” хостааш, аңаа хөй-ниити айылдар чорудар черин тургузарын Шериг-оол Дизижикович бажын эргелелинге дааскан. Ниити чуртталга бажыныга яны-бүрү бөлүмнери ажылдалдып, херээженер чөвүленин чүге тургузуп болбазы? Конкуретарнын эрттирер болза, шупту чурттакчыларга ажыктыг. Бо ажилдар чурттакчыларнын боттарында хамааржыр. Эки чүдүлдү идеген, ундарвайн ажылдарын тудугуларга Президент күзөөн.

Надежда ЭРГЕП.

КЕЛИР ҮЕЖЕ КӨРҮШ

ТР-нің Президентин Ш. Д. Ооржак “Бот-бодуңга чээлиң Сибирь ниитилели” коммерция банкынын Тыва девискээр филиалынын ажылдакчылары-биле учурашкан.

Шериг-оол Дизижикович аңаа келгеш, банкынын төп салбырынын операция залынын, өске-даа салбырларын ажылы-биле тодаргай танышкан болгаш чүгө бо банкынын Тыва девискээр филиалы чоңуну пластиктиг карткачалар-биле хандырып турарыне оза кичээп угландырган. “Сибирьнин БЧН” банкызы Сибирьнин экономикалык айтырылганын шиптирлээринге улуг дузаны чедирип турарын айтыган.

Республика экономиказын быгыккап төлээде, үлөтүрүп болгаш кедээ ажыл агынын хөгжүдүрүп алууга, аңаа Тываның банкыларынын ролу улуг болур учурдуг деп, Президент чугаалаан.

Ук банк бо чылдын Сибирьнин экономиказына бир миллиард ажыг рубльди киргезин банкынын Тыва девискээр филиалынын директору Радислав Санаевич Баян дынаткан. “Сибирьнин БЧН” КБ-нин болгаш девискээрлер аразынын “Сибирь дугуржулганы” ассоциациянын аразында кады ажылдажылга талазы-биле дугуржулгага эртен айнып төңүзүңде ат салганын Т. Баян база дынаткан.

Түңнелинде Ш. Д. Ооржак банкынын эки ажилдары турарын демдеглээш, оң ажылдакчыларында деткинниң тургустунуң

Лариса КАЙНОВА.

МӨҢҮН, ХҮЛЕР МЕДАЛЬДАРЫ ДЭЭШ

Четверте Тываның күрүне филармониянын коллективин Президент Ш. Д. Ооржак учурашкан. Байырлыг учуражылга ТР-нің Культура болгаш кино яамызынын сайды Ч.Ч.Д. Ондар, филармониянын директору С.Н.Өлзей-оол олар база киришкен.

Чоокта чаа Москвага болуп эркен Дельфин оюнары фестивалыга чедип киришкеш, аңаа ийги черин ээлээр, мөңүн медальдар-биле шанданган бистин артистерине байыр чедирип чүве чугаалааш, Шериг-оол Дизижикович мынча дээди:

— Делегейин 36 аңгы чурттардан ат-сурагды артистерин кирип турары улуг Олимпий оюнары ышка фестивалыга мөңүн медаль чаалап алыр дээрге кайгамчык тинделер-дир, эрчим өнүктүр. Ынчангаш бөгүн силерни ол улуг шангал дээш Тываның болгаш Россиянын уран чүүл төлөзүңге база бир алдын арынны ажыдып бижээнинер дээш байыр чедирип чедип келдим. “Улустун танчылары” деп номинацияга алган мөңүн медальдарыңардан аңгыда, Мөңүн-оол Ондарын “Улустун ырлары” деп номинацияга алганы хулер медалы дээш база байыр чедирип тур мен.

Президент Ш. Д. Ооржак шанданган артистерни сенежэ чаалап, хол түгүл, байыр чедирген. Күрүне филармониянын директору С.Н.Өлзей-оолдун, “Саян” ансамблинин уран чүүл удуртукчуу В.О. Донгактын шудуругу ажылын база демдеглээр. Культура ажылдакчыларынын чедипкининг ажылын онсагайлап айтып тура, Ш. Д. Ооржак театрын чедипкининер база демдеглээр. Филармониянын “Саян” ансамблинин артистеринин бо чедипкини онса-даа бөдүк дээрзин айтыган, чүге дие бистин театр чүгө тюрк дылдыг чоннарын аразына

эртен мөрегейе Дээди шангалды алгаш келген болза, а филармониянын артистерин аймак-сөөк, шажын-чүдүлге, дыл-домак талазы-биле-даа аңгы-аңгы — бүгү делегей аразына чедипкининер болганы ол. “Чон бодунуң сапы-биле, хөйү-биле күштүг эвес, а сагыш-сеткилениң байлаа-биле күштүг” дээш улуг чогаалчы А. С. Пушкиннин өстөрүн ол сагындырып, тыва чоңуну адып бешинде көдүрүп чорур артистерге өөрүп четтиргенин илереткен. “Силер таланыңар-биле тилел-ле турар болуңарга, Тываның болгаш Россиянын адын бектик тудуп-ла турар болуңарга, Тываның Чааза, Президент кажан-даа силерни деткир, деткип келген, ам-даа деткир” деп, ол чугаалаан.

Шынап-ла, бистин Чазаавы театр хөгжүлдүңүнүн талазы-биле тускай доктаалды хулээп алган болгай. Ч.Ч.Д. Ондарнын чугаалааны-биле алырга, келир чаа чыл филармониянын чылы болур, оларже кичээп, деткимче база ыяал-ла турар дээш. Бо чылгы кышка белеткел филармонияга багай эвес болган.

Шангал кылдыр силерге Президенттин курчавы фондундан маршрутка-таксини азаап тур мен, а хууда шангал кылдыр мөңүн медалы чаалап аяккелген артист бурузүңге 1 муң рубльди бээрин база азаап тур мен — деп, Шериг-оол Дизижикович чарлаптарга, залга органды адыш чаксап, өөрүшкүзүн илереткен.

ТР-нің Культура болгаш кино яамызынын мурунундан силерни тинделгенин

үндүзүңүң демдээ кылдыр абыстуу чаа чылдын бирги кварталында бээрин азаап тур мен — деп, Чылыгы Чимит Доржуевич чарлаптарга, артистерин өөрүшкүзү улам динмителген.

Тилдеки болган “Саян нарын” 2003 чылда Кыдатка болуп эртер ийги бүгү делегейин Дельфин фестивалына чалаанын ансамблидин директору Надежда Даржаа чоргаарал-биле дынаткан.

Байырлыг хуралга артистер ажал, амдыралында чедер-четестерини база айтып, кадылар чедипчеш, концерт залды бичип, театрын залынын арендазынын өртөө аар, артистерин акиша-оралын деткир, чурттаар шаны-сава чедипчеш дээш ышка чугула айтырылганы оң эртейин чугаалашкан. Культура ажылдакчыларынын ажылдап, амдыралына таарымчалыг байдалдарын тургузар дээш кылып чорудуп тура айтырылганы президент база сайыт таныштырган. Болур чогууру-биле деткимче, дузаны көргүзери азаап

Түңнелинде филармониянын удуртукчулары болгаш артистер Шериг-оол Дизижиковичке өөрүп четтиргенин илереттишкан, азаап чүдүлдерин херек кырында деткимче-биле күзүңдү боор дээрзинге улуг бузурелин илереткенер. Ол ышка келир Чаа чылдын байырларын 31-нч хуунде филармонияга учурунун Шериг-оол Дизижикович биле Сара Монгушевнаны чалаан

Светлана БАЛЧЫР.

Сообгу шакто

● РФ-тин Президентизи В. Путин Кубада албан чорун уламчылашкан. Алардыг Фидель Кастро ону чылы-биле уткуп алган. Ийи чурттан аразында бүгү таладыг харьызаларны экинжиди чугаалажышкындарга кол черин ээлээр. Чугула элээн каш документилерге олар ат салган. Фидель Кастро В. Путинни кадыны Людмиланы испандылды арып билдирин кайгаан.

● РФ-тин Күрүне Думазы чуртун 2001 чылда күрүне бөдөңдөн дөрткү номчулда хулээп алган. Ам ол чугула документини Федерация Чөвүлелинге чугаалажыр.

● Америк шупун Эдмонд Поупту дээди хемчег-биле болап өлүр деп шиптикеш, ол яланы 20 чылда кара-бажыга олурары-биле солаан турган. Россиянын Президентизи В. Путинниң айтышканын эзугаар

Э. Поупка кеддер көргүскен. Ол-ла хун Э. Поуп кадайы-биле Германияге ужа берген, аңаа эмчилерге шипчидип, консультация алгаш, Америкага ужа бээр. — Россия суд дыка гуманныдыр, улду-биле четтирдим, Россияга турганым дугайында сактышкыном ному бижир мен — деп, ол ужуптарынын мурунда дынаткан.

● Россиянын оза байдалдар сайды Сергей Шойгу Гаванада албан-чорун кылбышаан. Кубаның ССРЭ-ге — Россияга өрөзин дугайында айтырыгын шиптирлеп турар. — Куба биске чеже акиша өрөлдиг, ону кым-даа санаваан, хамык ужур харьызаларны божыглаары, Куба биле Россия делегейге никель бүдүрүңге 65 хууну эзеп турар, монополист болур барымдаа бар — деп, С.Шойгу дынаткан.

(Агентилелдер медээлеринден).

Тыва Республиканың Президентизи болгаш Чааза Кызыл хоорай чыгырганын ИХЭ-нің хайгаарал ротазынын ажылдакчылары Руслан Ак-оолович КАРА-ООЛДУҢ болгаш Салим Откунович САРААГАЙНЫҢ албан-хулээлгезин күзүлдү чорааш мөчээни-биле оларны төрелдеринге болгаш чок кижилеринге ханы кажыдылды илередип тур.

Тыва Республиканың Президентизи — Чаза Бажыны Ш. ООРЖАК.

Тыва Республиканың Иштики херектер яамызынын дынаандары болза:

2000 чылдын декабрь 14-те боттарынын албан-хулээлгезин күзүлдү чорааш, Кызыл хоорай чыгырганын ИХЭ-нің хайгаарал ротазынын шагдаазы, милициянын сержантызы Руслан Ак-оолович КАРА-ООЛ болгаш Кызыл хоорай чыгырганын ИХЭ-нің хайгаарал ротазынын шагдаазы, милициянын биче сержантызы Салим Откунович САРААГАЙНЫҢ мөчөөни-биле оларнын төрелдеринге болгаш чок кижилеринге ханы кажыдылды илередип тур.

Казактарның кыйгыры

А. Ю. КАШИНГЕ БУЗУРЕЛИВИСТИ ЫШКЫНДЫВЫС

Казактарнын кылыр ажыл-ижи хөй, казактарда политика-биле холбаштыр чачыл чок. Аныя салгалды казак чачылдарга кижизидери, бойдуз камгалалын ботландары бистин херээвис. Кымга-даа хамаарышпай, политиктиг шуугашкынарга киришпей чеже олтурар, чамдык политиктерин чаржындыг байдалын көргө, сикдик бөзөн кыстыга бээр-дир.

Хоорай чыгырганынын даргазы А. Ю. Кашинин, оң командазынын ажылын көргөш, кижик кайгар-дыр, найысылалдын чеже чурттагызы аңаа мегелеткен чүве ирги? Сонгудула бүдүзүңдө оон чучурааны “За” деп дөрт сөзү кайнаар “манжаны” берген чүве ирги? Бодунуң албан-хулээлгезин, бодунуң сонгудула мурундагы азаашкынарнын күзүдүңүңүн орунуга, ол хоомудалар, судка билдиришкениңер, чүл-бүрү чагалар болгаш кыйгырыңар чогадып бижиринге өйлөңнүп турар-дыр А. Ю. Кашинин бир азаашкыны “Камгалаар” деп сөз турду, кымны, чүдөн камгалаар деп турганы амга чедир билдирмес-тир Боңу болза ындагы аржажок удуртукчудан хоорайжыларны кым камгалаар деп сөз өске айтырыг тургустунуп келген. Узуктел чок болуп турар судтарга кандыг хоойлуңу Кашин камгалан турары, бисти бе? Судтарга ол хоорайжыларнын сонгааны хоорай Хуралындан бодун камгалап, ол-ла Хуралдын талазында сан-хөө ажыл-чорудулганыга контролдан база-ла бодун камгалан турар.

Президентин шүгүмчү Кээргенчиг политикти болгаш удуртукчуну доктадыптар кижик чок чүве ирги бе? Ындагы айтырыг тургустунуп кээр-дир. Хоорайжыларын болгаш бистин найысылалдыкты оң “сагыш-чованыр болгаш билдигиң удуртулазындан” бир-ле кижик камгалар учуртук.

В. БЕСПАЛОВ,
Үстүк-Енисейинг казактар округунун атаманы.

ЧААРТЫЛГАНЫҢ ОРУУ-БИЛЕ

(Тончүзү. Эгези 1-ги арында)

карышкарлар чайлаптыр. Тыва Республиканың Конституциязынын төлөвиленин аякка кылып тургаш, хамыктын мурдунда Тыва Республиканың күштүг болуп турар амгы Конституциязын Россия Федерациязынын Конституциязынга болгаш федералдык хоойлужудула дүштүренин эргежок чугулазын барымдаалап көргөн. Тыва Республиканы күштүг болуп турар Конституциязын Россия Федерациязынын Конституциязынга болгаш федералдык хоойлужудула дүштүренин эргежок чугулазын барымдаалап көргөн. Тыва Республиканы күштүг болуп турар Конституциязын Россия Федерациязынын Конституциязынга болгаш федералдык хоойлужудула дүштүренин эргежок чугулазын барымдаалап көргөн.

Республиканын күрүне эрге-чагырга органнын структуразын Тыванын болгаш Россиянын (9 болгаш 10 эгелер) хөгжүлдезини төөгү, социал-экономика болгаш политика факторларын барымдаалап тургузарын санаалдап турар. Суд эрге-чагыргазын дугайында (11 эге), тус чер бот-башкарылгазы (12 эге), корум-чуруну болгаш айыыл чок чорукту хандырар (13 эге), күрүне болгаш муниципалитет албанынын үндэсиниеринин дугайында (14 эге) чүүлдерде федералдык хоойлужудула дүштүренин эргежок чугулазын барымдаалап көргөн. Тыва Республиканы күштүг болуп турар Конституциязын Россия Федерациязынын Конституциязынга болгаш федералдык хоойлужудула дүштүренин эргежок чугулазын барымдаалап көргөн.

нуң айтырылганын тодаратып турар, экономиктиг сорулганын чагыс аай байдалын, барааннарнын болгаш ачы-дузаларнын база сан-хөөнүн хөрөңгилеринин хостуу-биле сайгарларын, чижилгелиг чорукту дүктүрүн болгаш экономиктиг аяк-чорудулганын хостуун магадылап турар чүүлдер тодаратынган. Ончунуң хуу, күрүне, муниципалитет болгаш өске-да хевирлери хүлээп көрдүп турар болгаш камгалатын турар.

Черин болгаш бойдус куралдарын айтырылганын чуртакталырын барымдаалап көргөш, чогуур чүүлдерин тускай чүүл кылдыр аңгылаан. Тыва Республиканын чоңунун амыдыралынын болгаш аяк-чорудулганынын үндэсини олар болганда, Тыва Республиканын чоңунун эрге-ажыктарына дүштүр аяк-агыны башкарып чорударынын болгаш бойдус куралдарын ажыктарынын төөгүдүн бээр тургустунган хевирлерин камгалап база деткиринин эргежок чугулазын барымдаалап, оларны Россия Федерациязын база Тыва Республикага утлап башкарып турар. Черге хуу өчү эгезин Россия Федерациязынын хоойлужудула болгаш Тыва Республиканын референдуму тодаратып. Бо хевирин аякка кылып тургаш, 1993 чылда республикага эрттирген чер дугайында референдумун түнелдерин өөренип көргөн.

Эргелеп-башкарынын болгаш бүрүн эргелерин, оң иштинде Россия Федерациязынын болгаш Тыва Республиканын кады эргелеп-башкарып чүүлдерин утлап-башкарып турар нормалар Конституциянын төлөвиленинде аны көрдүнгөн. Россия Федерациязынын эргелеп-башкарып чүүлдерин, Россия Федерациязынын болгаш Тыва Республиканын кады эргелеп-башкарып чүүлдеринин талазы-биле Тыва Республиканын бүрүн эргелери, Тыва Республиканын чүгүле бодунун эргезин башкарып чүүлдерин, Россия Федерациязынын болгаш Тыва Республиканын кады эргелеп-башкарып чүүлдеринин талазы-биле Тыва Республиканын бүрүн эргелери, Тыва Республиканын чүгүле бодунун эргезин башкарып чүүлдерин тускай чүүлде аңгылаан. Республиканын социал-экономика хөгжүлдесинин мурнады аяк-чорудулганын хостуу-

талазы-биле шуут чаа чүүлдер кириптерин, Тыванын күштүг болуп турар Хоойлужудула кирген политика ол турлуку оң удурлангыштыр кириптер.

Хамаатыларын болгаш иштилерин эрге-ажыктарын барымдаалап, Тыва Республиканын күрүне эрге-чагырга органнын структуразын төлөвилелде өскерттирген. Ынчангаш күрүне эрге-чагыргазын кара чаңгыс хоойлужудула болгаш төлөвилелде органы Тыва Республиканын Улуг Хуралы — ийи палаталыг парламентин болуп турар. Тыва Республиканын чоңунун Улуг Хуралы (сөздүзүн) — Конституция Хуралы төлөвилелде кирбээнин демделеп каары чугула, ооң бүрүн эргелери парламентинин Устүкү палатазынче — Төлөзөкчилер палатазынче шилчирер. Оон аңгыда, Төлөзөкчилер палатазы административ-девискээр тургузуунун Устүкү палатазынче — Төлөзөкчилер палатазынче шилчирер. Оон аңгыда, Төлөзөкчилер палатазы административ-девискээр тургузуунун Устүкү палатазынче — Төлөзөкчилер палатазынче шилчирер.

СЕТКИП-СОРУУН БЫЖЫГЛААР

Россиянын федералдык кызыгаар албанын Забайкальск девискээр эргелелин коллегия хуралына кызыгаар шериглеринин сеткип-соруун быжыглаар айтырыгы чулаашкан.

Экономикада бергедээш-киннер, амыдыралда нарындашкыннар, даартагы хүн дээш дувурелдер, күш-дамыр сайзыралында четестер — кызыгааржыларнын сеткип-соруун быжыглаарына шап-тараазыннары таварыштырып турар. Эргеледин каттыжыкшынарда болгаш кезектеринде шериг психологу албан-дужаалын чогуу, а “штаттан дашкаарлар” ол ажылды угбайн, кижилерге долу дуза катпайн турарын идеткелини болгаш санал бергеннер шүгүмчүлүг. Кадр офицерлер — кижизи-дикчилер база чедишпейн турар.

Чүнүн-да мурдунда аныак офицерлер берге байдалга таварышкан, хамааты ажыл-ишке ажылдарынче чүткүп турар. Кызыгаарнын

“Малчын дептери” ЧИЗЕ, ООҢ ДҮРҮМУ БОЛГАШ ЧУРУМУ

Чоокта чаа кожууннарда кодээ аяк-агы каттыжыкшынарнын удурткучуларын, кол зоотехниктерин, экономистерин, бухгалтерлерин база сумуларнын чыгырга даргаларын өорделде семинары болуп эрткен. Ону ТР-нин Кодээ аяк-агы аймазында кадрларнын билег-мергежлин беддер топтук аякка-чылары (директору Г. Б. Хертек) организастан эрттирген.

Семинар кодээнин аяк-агы чүүлдеринде бижиттинген чүүлдер-биле дакпырлажып болганда, маңа чүгүле мал болгаш чер аяк-агы дугайында чугаа болуру билдингир. Семинарнын кол темазына хамаарыштыр ТР-нин Чоокта аяк-агынын оралакчызы В. Д. Хемер-оол, Кодээ аяк-агы аймазынын сайыдынын оралакчызы В. Д. Талтаева, мал аяк-агынын талазы-биле килдиз эргелекчи С. М. Оюн, улуг бухгалтер дээш, өске-да специалистер тайылбыры берип, чээрбиги чүс чылда кандыг чедишкынерниг болганын, 2001 чылче кандыг базымнарлыг кирип турарыкка кысказын биле доктап, семинар киржикчилеринин айтырылганын харыяларын берген.

Сөөлүг үдө устүкү органдардан билдингир турары болза эн-не аяк-агы, түнелдерини көскү кодээ аяк-агы бүдүрүлгелерин деткир дээш. Оон бир чижээне Кызылдың куш фабриказы хамааржы. Семинарнын киржикчилеринге Чооктагы ноябрь айында “Республикага мал даязы-радынын учет, отчедун сайзырадынын болгаш чылдынна мал чизезин чорударынын дугайында” хүлээп алган доктаалын база таныштырган. Ук доктаалда республиканын аяк-агыларын бар малдын бүгү хевирлеринге 2001 чылдын январь 1-ден эгелеп мал чизезин чорударынын дугайында дүрүмүн болгаш мал аяк-агынын талазы-биле отчетту канчаар белеткээрин чурумунун хоолгазын кошкан. Бо талазы-биле делгеренгей тайылбыры Сергей Мөнгөвич Оюн кылган.

Мал отчедун тургузарына хамаарыштыр Кодээ аяк-агы аймазынын аяк-агы чыгырлары “Малчын дептери” деп тускай номну кылган. Ону хуу чоң, арат, дузалал аяк-агылары малчын үнөң, киргенин, өлгөн, чигенин демделээринге азы мал шимчээшкенинге аяк-агылар. Ол дептержигеш кижиз бурзунуң мал тудуп турар мен ден чүвени бадыткаарынын тускай документи болуп турар. Ынчангаш ол чүгүле малдын чизезин кылган, дептерже кирип бижээни соонда, база аңа чизе кылып турар комиссиянын даргазы адын салган, тамазын баскан соонда, ол күштүг болуп эгелээр. Квартал санында мал дээр ээзи номунда чеже мал немешкенин азы өлүп, хоранын демделээрин суму чыгыргазына дынадыр. Мал ээзинин документиинде көргүзүлгөр сумунун аяк-агы

билдирмес илеттеринин холудун мөзөни биле Кызыл хоорай чыгыргазынын ИХЭ-нин удуртулазы болгаш бот составы хүндүлүг эштеринин төрелдеринге база чоок кижилеринге ханы кайгыда-дын илердин турар.

Руслан Ак-оолович КАРА-ООЛ
болгаш милициянын биче сержантызы
Салим Откунович САРААГАЙ
билдирмес илеттеринин холудун мөзөни биле Кызыл хоорай чыгыргазынын ИХЭ-нин удуртулазы болгаш бот составы хүндүлүг эштеринин төрелдеринге база чоок кижилеринге ханы кайгыда-дын илердин турар.

Конституция комиссиязы бодунун аяк-чорудулганын Россия Федерациязынын Конституциязынын, “Россия Федерациязынын субъектилеринин күрүне эрге-чагыргазын хоойлужудула (төлөзөкчи) болгаш күсөкчи органнын организастанын нити принциптеринин дугайында” Федералдык хоойлунун, “Россия Федерациязынын суд системазын дугайында” Федералдык Конституциялыг хоойлунун, Россия Федерациязынын Бюджет, Үндүрүк кодекстеринин, “Россия Федерациязында тус чер бот-башкарылганын организастанын нити принциптеринин дугайында” Федералдык хоойлунун чүүлдерин удуртула болдуруп келген. Ол ышкак төлөвилелде аякка кылып тургаш, Алтай, Дагестан, Соңгу Осетия, Бурятия, Коми, Карелия республикаларын Конституцияларын чүүлдерин, Ханты-Мансий автономнуг округун, Саратов областын уставтарын күзөңгөйге хүлээп алган. Россия Федерациязынын Конституциязын судунун 2000 чылдын июнь 7-де доктаалын болгаш 2000 чылдын июнь 27-де ооң тодарадылганын өөренип көргөн.

Тыва Республиканын Конституциязынын төлөвилели 17 эгелерден тургустунган, 145 чүүлдерге аңгылаштырган, ийи бүлөктөн тургустунган. Төлөвилелдин эгелери нитилелдин, күрүненин аяк-чорудулганын кол адырларын илередир болгаш конституция тургузуунун (1 эге), социал (5 эге), экономика (6 эге), сан-хөө (7 эге), экология (8 эге) политиказынын үндэсинеринин дугайында чүүлдер бар.

Устүкү палата оларын ара-зында күсөкчи орган болуп яныдылгы. Ийи палаталыг парламент күсөкчи болгаш хоойлужудула эрге-чагыргаларын аразында күштерин улам быжыг деңгээлдерине эжкээр, ыңдыг таварылгада бир палатанын чүнүң-биле-даа кызыгаарлаттынмаан эрге-чагыргазы ийиги палатаны тургузары-биле хүлээлгези күсөттинер. Палаталарнын аразында бүрүн эргелери тодарайгы-биле аңгылаптарга, ыңдыг байдал илереттинип келир.

“Малчын дептери” ЧИЗЕ, ООҢ ДҮРҮМУ БОЛГАШ ЧУРУМУ

Чоокта чаа кожууннарда кодээ аяк-агы каттыжыкшынарнын удурткучуларын, кол зоотехниктерин, экономистерин, бухгалтерлерин база сумуларнын чыгырга даргаларын өорделде семинары болуп эрткен. Ону ТР-нин Кодээ аяк-агы аймазында кадрларнын билег-мергежлин беддер топтук аякка-чылары (директору Г. Б. Хертек) организастан эрттирген.

Семинар кодээнин аяк-агы чүүлдеринде бижиттинген чүүлдер-биле дакпырлажып болганда, маңа чүгүле мал болгаш чер аяк-агы дугайында чугаа болуру билдингир. Семинарнын кол темазына хамаарыштыр ТР-нин Чоокта аяк-агынын оралакчызы В. Д. Хемер-оол, Кодээ аяк-агы аймазынын сайыдынын оралакчызы В. Д. Талтаева, мал аяк-агынын талазы-биле килдиз эргелекчи С. М. Оюн, улуг бухгалтер дээш, өске-да специалистер тайылбыры берип, чээрбиги чүс чылда кандыг чедишкынерниг болганын, 2001 чылче кандыг базымнарлыг кирип турарыкка кысказын биле доктап, семинар киржикчилеринин айтырылганын харыяларын берген.

Сөөлүг үдө устүкү органдардан билдингир турары болза эн-не аяк-агы, түнелдерини көскү кодээ аяк-агы бүдүрүлгелерин деткир дээш. Оон бир чижээне Кызылдың куш фабриказы хамааржы. Семинарнын киржикчилеринге Чооктагы ноябрь айында “Республикага мал даязы-радынын учет, отчедун сайзырадынын болгаш чылдынна мал чизезин чорударынын дугайында” хүлээп алган доктаалын база таныштырган. Ук доктаалда республиканын аяк-агыларын бар малдын бүгү хевирлеринге 2001 чылдын январь 1-ден эгелеп мал чизезин чорударынын дугайында дүрүмүн болгаш мал аяк-агынын талазы-биле отчетту канчаар белеткээрин чурумунун хоолгазын кошкан. Бо талазы-биле делгеренгей тайылбыры Сергей Мөнгөвич Оюн кылган.

Мал отчедун тургузарына хамаарыштыр Кодээ аяк-агы аймазынын аяк-агы чыгырлары “Малчын дептери” деп тускай номну кылган. Ону хуу чоң, арат, дузалал аяк-агылары малчын үнөң, киргенин, өлгөн, чигенин демделээринге азы мал шимчээшкенинге аяк-агылар. Ол дептержигеш кижиз бурзунуң мал тудуп турар мен ден чүвени бадыткаарынын тускай документи болуп турар. Ынчангаш ол чүгүле малдын чизезин кылган, дептерже кирип бижээни соонда, база аңа чизе кылып турар комиссиянын даргазы адын салган, тамазын баскан соонда, ол күштүг болуп эгелээр. Квартал санында мал дээр ээзи номунда чеже мал немешкенин азы өлүп, хоранын демделээрин суму чыгыргазына дынадыр. Мал ээзинин документиинде көргүзүлгөр сумунун аяк-агы

Тыва Республиканын Конституциязынын төлөвилели 17 эгелерден тургустунган, 145 чүүлдерге аңгылаштырган, ийи бүлөктөн тургустунган. Төлөвилелдин эгелери нитилелдин, күрүненин аяк-чорудулганын кол адырларын илередир болгаш конституция тургузуунун (1 эге), социал (5 эге), экономика (6 эге), сан-хөө (7 эге), экология (8 эге) политиказынын үндэсинеринин дугайында чүүлдер бар.

Тыва Республиканын Конституциязынын төлөвилели 17 эгелерден тургустунган, 145 чүүлдерге аңгылаштырган, ийи бүлөктөн тургустунган. Төлөвилелдин эгелери нитилелдин, күрүненин аяк-чорудулганын кол адырларын илередир болгаш конституция тургузуунун (1 эге), социал (5 эге), экономика (6 эге), сан-хөө (7 эге), экология (8 эге) политиказынын үндэсинеринин дугайында чүүлдер бар.

Тыванын нити амыдыралына парламенттин ролу чаа Конституция эзугаар күштерин апар, ол ыңдыг боор-даа ужурадуг. Конституциянын төлөвиленин эзугаар алырга, дээди эрге-чагыдын кижизи болуп. Тыва Республиканын Президентинин албан-дужаалын дүжүргөш, Тыва Республиканын Чоокта аяк-агынын албан-дужаалын тургузарын санаалдап турар.

КОНКУРСКА КИРЖИҢЕР
Тыва Республиканын Күш-культура, спорт болгаш туризм талазы-биле күрүне комитети “ХХ ЧҮС ЧЫЛДА ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫН ЭН ДЭРЕ СПОРТЧУЗУ” деп конкурсту чарлап тур.
Аңа айтыр чүүл болза:
1. Фамилиязы, ады, адазынын ады.
2. Спорттун хевирин.
ТР-нин Күш-культура, спорт болгаш туризм комитетинче долгаар телефоннары: 3-80-11, 3-75-05, 3-76-87, 3-72-37.

“БОДУМ БАЖЫҢЫМ” ЧҮРТТАЛГА ЛОТЕРЕЯЗЫ
Чаа чылда болур ийиги тиражка чаагайжыды туткан ийи ораалдыг квартираны,
40 хой туңгунг акша ойлаашкынын, амыдырал техниказын ойлап ап болур.
Чуртталга лотереязынын билеттерин “Тыва Пардалга” киосктеринде болгаш республиканын харылаа салбырларындан сатып алыңар.
ДАЛАЖЫҢАР, ЧОНУСУ!
Боттарыңар аргаларыңарны ажыглаңар!!!
Чуртталга лотереязындан хой кижилер ойлап ап турар!!!

Күзелдиг кордакчыларга
Тыва Республиканын Педагогика билиглерини сайзырадыр институтунун ректорунун аяк-агы хуусаазы төңгенин-биле күзелдиг кордакчылардан документи хулээп алышыкыны уламчылап турар.
Телефону 3-09-14.

ДЫҢНАДЫГ
2001 чылдын январь 1-ден эгелээш, “КАА-ХЕМ” хөмүр-даш уургайы немелде өртөк үндүрүү чокка 1 ТОННА ХӨМҮР-ДАШТЫ 186 рубльге сатып эгелээр.
Донмас дизе, далажыңар!

Далажыңар, боттарыңарга ажыктыг арганы ажыглаңар!
Адреси: Кызыл хоорай, Кызыл Партизаннар кудумчузу 36, “Өдүгөн” гостиницазы, №101 кабинет.
Телефоннары 1-18-61, 3-77-17.

СИЛЕРНИ ЧАЛАП ТУР
Хууда бажын херекселдеринин садымы силерни чалап тур, хой яныз продукция ында бар:
● Хевистер
● мебель
● косметика
● суй белектер
Ажылдаар шақтары 8 шақтан 17 шақка чедир
Адреси: Кызыл, Шетинкин-Кравченко, 31 (Эне-Сай ресторан чанында).
Телефону: 3-52-87.

Сыыннар, буурлар болгаш черлик ивилер МЫЙЫСТАРЫН, ЧЫЛГЫ МАЛ КЕЖИН, КУДУРУУН, ДИИҢНЕР КЕШТЕРИН садып ап турар бис.

КЭЭР ЧЕРИ: Кызыл хоорай, Красноармейская

Терлиң-Хая ортумак школазынын 50 чылынга тураскааткан “ХОЙУ — ХӨЙЛӨН, ЧОНУ — ЧООРГАН” деп марафонче аңа аяккадан турган директорларны, башкаларыны, доозукчуларны чалап тур.
Ук марафон декабрь 23-те болур.
Оргкомитет.

Чазалга
2000 чылдын декабрь 9-та № 136-137 “Шында” парлаттынган Тыва Республиканын Конституция төлөвилелинде 58 чүүлде п) федералдыг коллизия эргези деп пунктуңун техниктиг чылдагаанардан чыдып калганы-биле ол пунктуңу болгаш дараазындааларын мынчаар эде номчуур:
п) федералдыг коллизия эргези;
р) метеорология албаны...;
с) Россия Федерациязынын күрүне шаңналары болгаш хүндүлүг аттары;
г) федералдыг күрүне албаны” деп эде номчуур.
62 чүүлде ш, з, ю пунктуларын э, ю пунктулар деп номчуур.
(Очулга редакцияны эвес).

ДЕКАБРЬ 18, понедельник
ОРТ
06.00 ДОБРОЕ УТРО
09.00 НОВОСТИ
09.20 "Вавилонская башня"

15.00 НОВОСТИ
15.20 Звездный час
15.50 До 16 и старше
16.30 "Поклонимся" м с
16.55 "Вавилонская башня"

турнир "Кубок Балтики"
Сборная России - сборная Чехии
В перерыве - НОВОСТИ
РТР
07.00, 08.00, 09.00, 10.00 ВЕСТИ

13.30 "Что хочет женщина"
"Рожать детей не престижно"
14.00 Новая "Старая квартира"
15.00 ВЕСТИ
15.30 "В зеркале Венеры"

"ТЫВА"
21.30 Криминальная хроника
21.35 Музыкальные поздравления
Хогжунуг байыр.
РТР
21.50 "Аншлаг" и К.

06.25 "Любовь и тайны Сансет-Бич", т с
12.00 СЕГОДНЯ
12.30 Вчера в "Итогах"
13.45 Куклы
14.00 СЕГОДНЯ
14.35 ИТОГО

22.45 Тушите свет
22.55 "Шизофрения" детектив, 1-я часть
00.40 СЕГОДНЯ в полночь.
01.10-02.32 "Шизофрения", детектив, 2-я часть
ТВЦ
10.00-22.00 Профилактика

04.15 Ночной полет
04.55 СОБЫТИЯ. Время москв
05.10-05.40 Интернет-кафе
РЕН ТВ
Профилактика до 16.40
"Роботы-ниндзя", м ф

ДЕКАБРЬ 19, вторник
ОРТ
06.00 ДОБРОЕ УТРО
09.00 НОВОСТИ
09.20 "Вавилонская башня"

18.15 "Все путешествия команды Кусто", "Голоса дельфинов".
18.45 Здесь и сейчас.
18.55 Как это было. "Сражения в небе над Владивостоком. 1953 год"

07.50, 09.50 Городские новости.
08.25 Бюро вопросов, бюро ответов.
08.50, 10.15 Черным по белому
09.30 Москва - Минск
10.20 Дежурная часть

19.30 Живая связь времен
Часть 1
19.50 Коллаж.
РТР
20.00 "История любви", т/с
21.00 ВЕСТИ.
"ТЫВА"

08.45 "Улицы разбитых фонарей", т/с. "Страховочный вариант".
10.00 СЕГОДНЯ.
10.25 "Любовь и тайны Сансет-Бич", т с.
12.00 СЕГОДНЯ.

22.45 Тушите свет
22.55 Совершенно секретно. Информации в размышлении.
23.50 СЕГОДНЯ в полночь.
00.20-01.15 Антропология.
ТВЦ
10.00 Настроение

21.00 СОБЫТИЯ. Время москв.
21.20 Мульти-пульти.
21.30 Хоккейное обозрение.
22.00 "Лучшие из лучших", телевикторина.
00.00 СОБЫТИЯ. Время москв.

14.45 Телемагazin
12.10 "Молодые львы", военная драма, 1-я с.
14.00 "Военная тайна"
14.30 НОВОСТИ

ДЕКАБРЬ 20, среда
ОРТ
06.00 ДОБРОЕ УТРО
09.00 НОВОСТИ
09.20 "Вавилонская башня"

18.00 Вечерние новости.
18.15 "Все путешествия команды Кусто", "Последний барьер".
18.45 Здесь и сейчас.

ВЕСТИ
07.30, 09.40 Добroe утро, Россия!
07.35, 08.15 Семейные новости
07.50, 09.50 Городские новости.

15.30 "В зеркале Венеры", т/с.
16.25 "Богатые и знаменитые"
17.25 "Друзья-II", т/с
18.00 ВЕСТИ.
"ТЫВА"

00.00 ВЕСТИ.
00.30 "Мир сегодня-II".
00.40 "Профиль убийцы", т/с.
01.40 "Вор, зашедший победить", комедия.
03.30-03.40 Дежурная часть.

14.35 Среда.
15.00 "Старый телевизор"
15.45 Мультифильм.
16.00 СЕГОДНЯ.
16.30 "Элен и ребята", т с.

00.30-01.25 Антропология.
ТВЦ
10.00 Настроение.
12.50 Газетный дождь.
13.00 Народы России Казаки Южного Урала.

19.25 "Дамский клуб"
19.30 Полевая почта
20.30 Театральные ряды
21.00 СОБЫТИЯ. Время москв

ДЕКАБРЬ 21, четверг
ОРТ
06.00 ДОБРОЕ УТРО
09.00 НОВОСТИ
09.20 "Вавилонская башня"

19.40 "Граница. Таежный роман"
20.45 Спокойной ночи, малыши!
21.00 ВРЕМЯ
21.50 "Трембита", муз. комедия.

ВЕСТИ
07.30, 09.40 Добroe утро, Россия!
07.35, 08.15 Семейные новости
07.50, 09.50 Городские новости.

21.35 Музыкальные поздравления
Хогжунуг байыр
РТР
23.50 "Три женщины и мужчина" комедия.
00.00 ВЕСТИ

Бич",
12.00 СЕГОДНЯ.
12.25 "Инспектор ГАИ", детектив.
14.00 СЕГОДНЯ.
14.30 Служба спасения.

10.00 Настроение.
12.50 Газетный дождь
13.00 Квадратные метры
13.10 Секреты долголетия
13.25 Петровка, 38.

21.20 Мульти-пульти.
21.30 Телестадон. "Мото-Гран при"
22.00 "Команда на Марс".
00.00 СОБЫТИЯ. Время москв

12.00 Телемагazin
12.10 "Ночь на земле", новелла
14.30 НОВОСТИ
14.45 Телемагazin

ДЕКАБРЬ 22, пятница
ОРТ
06.00 ДОБРОЕ УТРО
09.00 НОВОСТИ
09.20 "Вавилонская башня"

19.40 Поле Чудес.
20.45 Спокойной ночи, малыши!
21.00 ВРЕМЯ
21.55 "Огонь на поражение", боевик

13.30 "Что хочет женщина"
"Неразделенная любовь", 2-я часть.
14.00 Новая "Старая квартира".
15.00 ВЕСТИ.

21.50 "Последний патруль", боевик.
00.00 ВЕСТИ.
00.30 "Мир сегодня-II".
00.40 "Профиль убийцы", т/с.

12.25 "Огонь, вода и медные трубы", х ф.
14.00 СЕГОДНЯ.
14.30 Герой дня без галстука
15.00 "Старый телевизор"

13.25 Петровка, 38.
13.35 "Моя дорогая Изабель"
14.25 "Двойной портрет", м ф
14.35 Магазин на экране

00.50 "Поворот ключа", т с
01.45 "Жара в Лос-Анджелесе", т с.
02.45 Секретные материалы расследование ТВЦ

12.10 "Вечер, поезд." психологическая драма
14.00 Клуб "Белый полугай"
14.30 НОВОСТИ
14.45 Телемагazin

ДЕКАБРЬ 23, суббота
ОРТ
08.00 НОВОСТИ
08.20 "Рождественские приключения Альфа"
09.20 В мире животных

18.00 Вечерние новости
18.15 "Женские истории". Наталья Гундарева.
18.55 "Ералаш".
19.05 Коломба идет на пилотину", т с.

14.50 Сто к одному
12.35 Сам себе режиссер
13.05 "Каламбур".
13.35 "Золотой ключ".
13.55 "Комиссар Рекс", т с

08.00 СЕГОДНЯ.
08.15 Улица Сезам.
08.40 "Закон джунглей", т с
09.10 О, счастливчик!
10.00 СЕГОДНЯ.

16.50 "Интересное кино"
17.20 Я и моя собака.
17.50 "Она написала убийство", т с.
19.00 СЕГОДНЯ.

15.00 СОБЫТИЯ. Время москв
15.15 Корольские игры.
15.45 "Снегурочка", фильм-сказка.
17.15 "Версты". Путешествие в Россию.

02.55 "Мода NON-STOP".
03.25 -06.40 "Столповый хит". Вручение ежегодной премии.
РЕН ТВ
08.00 Музыкальный канал.

16.00 "Анония зла" История одного преступления
16.15 "Роботы-ниндзя", м с
16.45 "Спиди-гонщик", м с

ДЕКАБРЬ 24, воскресенье
ОРТ
07.45 Салво пастыря Митрополита Кирилла
08.00 НОВОСТИ
08.15 Служу Родине!

17.05 "Ералаш", к ж
17.45 "Сербрийнц шар". Сталин в кино - с Михалка Гельманн
18.00 Вечерние новости

14.50 Сто к одному
12.35 Сам себе режиссер
13.05 "Каламбур".
13.35 "Золотой ключ".
13.55 "Комиссар Рекс", т с

08.00 СЕГОДНЯ.
08.15 Улица Сезам.
08.40 "Закон джунглей", т с
09.10 О, счастливчик!
10.00 СЕГОДНЯ.

14.00 "Яркие краски Рождества"
14.30 Московская неделя
15.00 СОБЫТИЯ. Время москв
15.15 Полевая почта

01.45 "Компаньон", комедия
03.55 Деликатесы
04.25-05.30 "Золотой Овен" Церемония вручения национальной премии кинокритики и киносреда.

08.00 Музыкальный канал
08.30 "Спиди-гонщик", м/с
09.00 "Симпсоны", м/с
09.30 "Мир спорта глазами "Жиллетт".

2-я серия
03.55 Деликатесы
04.25-05.30 "Золотой Овен" Церемония вручения национальной премии кинокритики и киносреда.

Крыль хоррай, Красноармейская, 100, Индекс 667000.
ТУРГУЗКУЧУЛАРЫ: Тыва Республиканы Чаза болгаш "Шын" солун редакциянын коллективини
Кол редактор Светлана МОНГУШ.

РЕДАКЦИОННЫЕ КОЛЛЕГИИ:
Кудатур Саг, Чимеэма Монгуш, Урана Базыр-оол, Сергей Хиртек, Таан-оол Хиртек
РЕДАКЦИОННЫЕ ТЕЛЕФОНАНЫ:
Код редактор - 3-43-34, код редакториун орадакчылары - 3-33-91, секретариат - 3-34-98

КИЛДИСТЕР:
Нинтилед-политтикти килдизе - 3-39-15, Компьютер орадал - 3-36-82;
Бухгалтерия - 3-41-16;
Солуну "Шын" солун редакциянын компьютер тывуине орен болгаш чыксаган. Неделяда уш катан урен Хемчилик 2 парлалама ама

АГАР САНЫВЫСЫ: № 0470381040000010000 АКБ ОАО Банк "Тувакредит", ИНН - 1701008465, корп сч 3010181060000000729 БИК 049304729
Солун Россия Федерациянын Парлала болгаш массалык информация челектеринин талазы-биле хоойлудуудулавынын чорудуудулавына контроль болгаш буртукетинин Тыва динискээр эргелдиге буртукетинин буртукетинген дуугары - Т-00007 ТР-нин парлала болгаш информация куркумтетинин типографиялыга парлаан (Кызыл, Шеткинни-Кривченко, И) График етуугар ат салган шагы 23 шаг

Солунда парлаттыган материалдарын авторларынын боддалары редакциянын туружу-биле дууштин барыл бодур Айыттыган саннары болгаш ескедаа фактылары, дынадылглары джи авторлар боттары харылаалар

Тираж 4061, Чагыр 136.

Тираж 4061, Чагыр 136.

Тираж 4061, Чагыр 136.